

Strokovni članek
UDK 347.953(497.4)

Medsebojna vezanost na odločbe sodišč v civilnih zadevah

DR. VESNA BERGANT RAKOČEVIĆ,
višja sodnica na
Višjem sodišču v Ljubljani

1. Uvod

Zaupanje v pravo in v pravni sistem izhaja iz prepričanja oziroma želje, da so odločitve sodišč med seboj skladne, predvidljive in zanesljive ter da so po izčrpanju predvidenih pravnih sredstev učinkovite, da zavezujejo tako naslovljence kot tudi sodišča in druge organe.

Želja po takšni harmoničnosti pravnega reda, ki korenini na starorimskem idealu o *Ius* kot o *ars boni et aequi*, marsikdaj ni uresničena in tudi ni uresničljiva. V tem prispevku se omejujem na nekatere razloge za to v ureditvi pravnega postopka.

Široko normativno izhodišče o tem, na kaj je sodnik tudi v civilnem pravdnem postopku vezan, so določbe Zakona o sodiščih (ZS), po katerih je sodnik pri opravljanju sodniške funkcije vezan na ustavo in zakon ter v skladu z ustavo tudi na splošna načela mednarodnega prava in na ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe.¹ Nadalje je deklarativno določeno, da mora pravno močno odločbo sodne oblasti spoštovati vsaka fizična in pravna oseba v Republiki Sloveniji in da odločbe sodne oblasti vežejo sodišča in vse druge državne organe.²

Iz hierarhičnega ustroja sodišč in sistema pravnih sredstev, a hkrati načela sodnikove neodvisnosti nadalje izhaja določba, da lahko sodišče višje stopnje pri odločanju na podlagi vloženega pravnega sredstva (le) usmerja pravno mnenje sodišča nižje stopnje v okvirih, ki jih določa procesni zakon, in da je sodnik pri uporabi prava neodvisen tudi v razmerju do sodišča višje stopnje, ki je v konkretni zadevi že izrazilo svoje pravno mnenje.³

¹ Prvi odst. 3. čl. ZS.

² Prvi in drugi odst. 2. čl. ZS. Načelo pravno močnosti je sicer v dveh novejših odločbah Ustavnega sodišča, Up-383/11 in Up-46/12, nekoliko relativizirano.

³ 11. čl. ZS.

Čeprav so formalno le za senate Vrhovnega sodišča obvezna pravna mnenja, ki jih sprejme Občna seja VS RS,⁴ se tudi sodniki pritožbenih sodišč na več načinov⁵ trudimo usklajevati različna stališča in poenotiti sodno prakso tudi v drugih primerih, kjer je to smiselno, možno oziroma zaželeno. Gotovo je zaželeno, da se pravna varnost zagotavlja tudi skozi predvidljivost sodnega odločanja,⁶ zato je ustaljena sodna praksa pomemben neformalni pravni vir.⁷ Vendar je disharmonija odločitev marsikdaj prevelika, nepričakovana in nezaželena, tudi v idealno delujočem sistemu. Prvi razlog je že človeška lastnost, da se zmoti ali si premisli. Višja ko je instanca sojenja, manj zaželeno je bodisi eno bodisi drugo, čeprav se temu ne da izogniti.⁸

2. Problem pristojnosti in procesnega vodstva

Naslednji razlog za neharmonične ali celo za možne diametralno različne odločitve je odsotnost procesnih pravil, ki bi določala enotno obravnavo ali včasih tudi ustrezno pristojnost za spore, ki bi po materialnem pravu ali po naravi stvari ne smeli biti rešeni različno.

Tak problem se pokaže v primeru delitve skupnega premoženja, ko v nepravdnem postopku postane sporno, kaj vanj spada. En zakonec je denimo napoten na pravdo zaradi ugotovitve, da v skupno premoženje spada neko premoženje, ki je vredno manj kot 20.000 EUR, in je torej za odločitev o sporu pristojno okrajno sodišče, medtem ko je drugi zakonec napoten na pravdo zaradi ugotovitve, da v skupno premoženje spada neko drugo premoženje večje vrednosti, zaradi česar bo v sporu pristojno okrožno sodišče. Ker bo torej o eni tožbi odločalo okrajno, o drugi pa okrožno sodišče, ki bosta hkrati odločali tudi o deležu zakoncev na spornem premoženju, grozi nevarnost, da bodo deleži na posameznih premoženjskih enotah zakoncev določeni različno, kar pa načeloma po materialnopravnem pravu ni dopustno. Ena-

⁴ 110. čl. SZ. Ilustrativna za siceršnjo formalno nevezanost celo na stališča VS RS je situacija, ko je pritožbeno sodišče v zadevah tožnika Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije kljub stališčem VS RS (izraženim v odločbah III Ips 141/2014 in III Ips 142/2014) vztrajalo pri drugačnem stališču in ga dodatno obrazložilo v svoji kasnejši »precedenčni« odločbi V Cpg 2029/2014, na katero se je po tem sklicevalo v mnogih podobnih kasnejših zadevah (na primer V Cpg 575/2015 in druge).

⁵ Z izmenjavo argumentov na rednih oddelčnih kolegijih, posvetih višjih sodišč, izobraževanjih, ki jih organizira Center za izobraževanje v pravosodju (na primer sodniške šole), in tudi z vlaganjem pobud državnemu tožilcu glede vlaganj zahteve za varstvo zakonitosti.

⁶ Galič A., Argument precedensa ali stališče Ustavnega sodišča RS o prepovedi samovoljnega odstopa od sodne prakse, Revus, revija za evropsko ustavnost, str. 44–56.

⁷ V zadnjem času se sicer kritično opozarja na pojav t. i. *case law* formalizma kot na nezaželeno obliko pretiranega formalizma. Glej na primer Matczak M., Bencze M. in Kuehn Z., v: Bobek, str. 71.

⁸ Tako je na primer Vrhovno sodišče RS v sodbi II Ips 244/2015 z dne 29. oktobra 2015 zapisalo, da »ni vezano na svoje stališče, ki ga je zavzelo v sklepu II Ips 359/2011 z dne 30. 10. 2014 ...«, pri čemer je šlo za eno in isto zadevo.

ko nevarno je, ko v sporih odločajo različna prvostopenjska sodišča iste vrste zaradi različne krajevne pristojnosti ali celo ko sta obe tožbi vloženi pri istem sodišču, pa sta v skladu s pravili sodnega reda dodeljeni dvema različnima sodnikoma. Združitev postopkov po 300. členu ZPP namreč ni obligatorna.⁹

Višje sodišče v Ljubljani je v nekem takem primeru zagato rešilo tako, da je v sporu o pristojnosti določilo okrožno sodišče, ki je obravnavalo tožbo, tudi za obravnavanje nasprotnne tožbe, za katero bi bilo glede na vrednost označenega spornega predmeta pristojno okrajno sodišče, rekoč, da materialnopravna narava tožbe in nasprotnne tožbe za ugotovitev deležev na skupnem premoženju onemogočata ločeno obravnavo in da se zato morata obe tožbi obravnavati skupaj ter da pri odločanju o isti stvari ne more priti do dveh različnih odločitev.¹⁰ Isto bi bilo mogoče doseči z delegacijo pristojnosti prek Vrhovnega sodišča,¹¹ vendar še vedno ostaja odprto praktično vprašanje neobligatornosti združitve postopka. Ločeno obravnavanje tožbe in nasprotnne tožbe v primeru, ko so razlogi smotrnosti narekovali njuno skupno obravnavanje, je sicer lahko relativna bistvena kršitev postopka,¹² vendar je vprašanje, kako bi se v končni fazi lahko sanirala, ko bi posledično že prišlo do različnih odločitev.¹³

Do absurdne situacije zaradi odsotnosti procesnih pravil o medsebojni (po)vezanosti lahko pride v dveh ločenih pravnih za znižanje oziroma zvišanje preživnine (za isto osebo), v postopku zadržanja osebe na zdravljenju na oddelku pod posebnim nadzorom brez njene privolitve po Zakonu o duševnem zdravju (ZDZdr), ko lahko glede iste osebe za isto časovno obdobje teče več postopkov zaradi možnosti, da tak postopek predlaga več oseb (bolnica, CSD in najbližje osebe).¹⁴ Podobno nevzdržna je možnost nasprotujočih si odločitev glede izrekanja in podaljševanja ukrepov v nepravdnem postopku po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (ZPND).¹⁵

⁹ Kadar teče pred istim sodiščem več pravnih med istimi osebami ali več pravnih, v katerih je ista oseba nasprotnik različnih tožnikov ali različnih toženecov, se lahko vse te pravde s sklepom senata združijo za skupno obravnavanje, če se s tem pospeši obravnavanje ali zmanjšajo stroški. O vseh združenih pravnih lahko izda sodišče skupno sodbo (prvi odst. 300. čl. ZPP). Več v Betetto N., v: Ude L. in Galič A. (ur.): Pravnih postopek: zakon s komentarjem, 2. knjiga. Uradni list RS in GV Založba, Ljubljana 2006, str. 638 in nasl.

¹⁰ Sklep VSL R 241/2015 z dne 11. 6. 2015. Tako tudi Betetto N., prav tam, str. 641.

¹¹ Vrhovno sodišče lahko na predlog stranke ali pristojnega sodišča določi drugo stvarno pristojno sodišče, da obravnava zadevo, če je očitno, da se bo tako lažje opravil postopek, ali če so za to drugi tehtni razlogi. (67. čl. ZPP).

¹² II Ips 747/2005 z dne 6. 3. 2008.

¹³ Pravno mnenje občne seje VS RS z dne 21. in 22. 12. 1992, »Odločitev o deležu tožnika ima neposreden vpliv na odločitev o deležu toženke.« (Poročilo VS RS 2/92), na to dilemo ne odgovarja.

¹⁴ V postopku VSL I Cp 720/2015 je bila vložena pritožba zoper sklep, da se konkretno na zdravljenju proti volji zadržano osebo takoj izpusti, v pritožbi pa navedeno, da je v drugem postopku za isto osebo za isto časovno obdobje izdan sklep, da se ga zadrži brez privolitve.

¹⁵ Na primer VSL 3385/2014 in povezane zadeve.

3. Predhodna vprašanja

Pri medsebojni vezanosti na odločbe sodišč v civilnih zadevah imajo poseben pomen predhodna vprašanja, saj je sodišče glede na diktijo 13. člena ZPP vezano na pravnomočno rešeno predhodno vprašanje.¹⁶

Kdaj gre za dejansko in kdaj tudi za pravno vezanost (pravo predhodno vprašanje), ni vedno enostavno oceniti.¹⁷

Vrhovno sodišče je zapisalo, da je vprašanje meje tipično predhodno vprašanje v tožbi za odstranitev zidu, saj je usoda negatorne tožbe odvisna od predhodne rešitve mejnega spora, s katerim se odloči o prostorskem obsegu lastninske pravice.¹⁸ Po istem razumevanju bi potek meje pomenil predhodno vprašanje denimo v odškodninskem sporu zaradi posekanih dreves. Menim, da vendarle ne gre za tipično predhodno vprašanje, pač pa le za pomembne (odločilne) dejanske ugotovitve med istimi strankami.¹⁹

Zanimiva je dilema, ali je po definiciji predhodno vprašanje nujno vprašanje, ki zadeva obe stranki (subjektivna identiteta), oziroma tako vprašanje, da sta se v postopku njegovega reševanja obe stranki imeli možnost o njem izjaviti. Načeloma oziroma praviloma o tem ne more biti dvoma, vendar obstajajo tudi izjeme, in sicer kadar obstaja nujna akcesornost po materialnem pravu. Po 609. členu OZ podzakup preneha v vsakem primeru, ko preneha zakup. Podzakupnik se zato v pravdi proti lastniku ne bi mogel uspešno braniti z ugovorom, da zakup ni prenehal, če je o tem med lastnikom in zakupnikom že odločeno. Podobno velja v primeru povezanosti pravde (upnika proti tretjemu) za izpodbijanje dolžnikovih dejanj in pravde (upnika proti dolžniku) zaradi plačila dolga. Po prvem odstavku 255. člena OZ lahko vsak upnik, čigar terjatev je zapadla v plačilo, tudi ne glede na to, kdaj je nastala, izpodbija pravno dejanje svojega dolžnika, ki je bilo storjeno v škodo upnikov. Ob tem sledimo stališču, da zakonsko besedilo od upnika ne zahteva, da ima že izvršljivo oziroma pravnomočno priznano terjatev.²⁰ Zastavlja se vprašanje, kakšen je odnos med pravdo po paulijanski tožbi in pravdo zaradi plačila (oziroma obstoja terjatve). Menim, da je vezanost ne le dejanska, pač pa tudi pravna, in da se v pravdi za plačilo odloča o predhodnem vprašanju za paulijansko pravdo;

¹⁶ Kadar je odločba sodišča odvisna od predhodne rešitve vprašanja, ali obstaja kakšna pravica ali pravno razmerje (predhodno vprašanje), pa o njem še ni odločilo sodišče ali kakšen drug pristojen organ, lahko sodišče samo reši to vprašanje, če ni s posebnimi predpisi določeno drugače (prvi odst. 13. čl. ZPP).

¹⁷ Drugače sicer V. Rijavec, v: Ude L. in Galič A. (ur.): Pravní postopek: zakon s komentarjem, 1. knjiga. Uradni list RS in GV Založba, Ljubljana 2005, str. 126 in 132.

¹⁸ VSS II Ips 64/2006.

¹⁹ Prim. VSL II Cp 861/2015.

²⁰ Prim. Juhart, v: Juhart M. in Plavšak N. (ur.): Obligacijski zakonik, zakon s komentarjem, 2. knjiga, GV Založba, Ljubljana 2003, str. 253.

obstoj terjatve je namreč pogoj za ugoditev izpodbojnemu zahtevku, kljub odsotnosti subjektivne identitete. Z drugimi besedami, vezanost narekuje materialnopravna povezanost oziroma odvisnost. Razlog za tako stališče je poleg ekonomičnosti (da ni potratnega podvajanja dela pri ugotavljanju obstoja terjatve v dveh različnih pravnih, na primer eni zoper dolžnika in drugi, potekajoči zoper dolžnikovega poslovnega partnerja) na dlani: če ni terjatve, se je ne da oškodovati, oškodovanje terjatev pa se uveljavlja proti drugemu (torej, tretjemu), ne proti dolžniku. V enem od takih primerov sta dve prvostopenjski sodišči menili različno; sodišče, ki je obravnavalo paulijansko tožbo, je ocenilo, da vprašanje obstoja terjatve ni predhodno vprašanje v smislu ZPP, češ da bi bilo nevzdržno, da bi bila toženka v tej (paulijanski) pravdi lahko absolutno vezana na morebitni neugoden rezultat druge pravde, v kateri sploh ne sodeluje. Hkrati pa dodaja, da je iz tamkajšnje pravnomočne sodbe mogoče izvajati močne dejanske domneve tudi za to pravdo, le da z možnostjo izjavljanja tožene stranke v paulijanski pravdi.²¹

Subjektivne identitete v postopku ni, je pa vezanost na primer tudi ob odgovornosti za dolgove zapustnika, ko gre za (predhodno) vprašanje, kdo je dolžnikov dedič.²² Pri vezanosti na to, koga je (oziroma ni) zapuščinsko sodišče ugotovilo za dediča, je položaj sicer dokaj specifičen, saj naj bi šlo za podobnost s statusnimi zadevami, kjer odločitve veljajo *erga omnes*.²³

Ni povsem enotnega stališča glede tega, ali je obveznost glavnega dolžnika predhodno vprašanje v pravdi proti poroku.²⁴ Odgovor je lahko odvisen tudi od različnih okoliščin; recimo od stečaja glavnega dolžnika. Vrhovno sodišče je v enem takih primerov namreč izreklo, da je sklicevanje na to, da je obveznost poroka odvisna od veljavnosti obveznosti glavnega dolžnika in da gre torej za akcesorno terjatev, pravilno, da pa za primer stečaja glavnega dolžnika ureja razmerja 1007. člen ZOR, in sicer uzakonja izjemo od akcesornosti: čeprav je v stečaju od dolžnika mogoče zahtevati samo del izpolnitve, ostane porok zavezan za celotno izpolnitev.²⁵ Iz tega je po nasprotnem argumentiranju mogoč sklep, da je sicer – če torej ne gre za stečaj glavnega dolžnika – obveznost poroka odvisna od obveznosti glavnega dolžnika in da torej gre za predhodno vprašanje.

²¹ Tako na primer Okrožno sodišče v Ljubljani v sodbi iz paulijanske pravde VII PG 5270/201 z dne 16. marca 2016, drugače to sodišče v zadevi I PG 3514/2009.

²² Proti temu, da je subjektivna identiteta pogoj *sine qua non*, da je neko vprašanje predhodno vprašanje, *implicite* tudi Poznič, v: Poznič B., Komentar Zakona o parničnem postopku, Pravni fakultet Univerziteteta u Beogradu, 2009, str. 41.

²³ Glej V. Rijavec, prav tam, str. 131.

²⁴ Poznič na primer meni, da gre za predhodno vprašanje, in kritizira sodne odločbe, ki izhajajo iz nasprotnega stališča, češ da gre le za dejansko predhodno vprašanje (ali je dolg že plačan). Poznič, prav tam, str. 41.

²⁵ II Ips 148/2008, podobno Višje sodišče v Ljubljani v zadevi I Cp 1287/2015: »[S]tečajni postopek nad dolžnikom [...] ne vpliva na obveznost toženk iz poroštenih obveznosti do tožnice (upnice dolžnika), zato ni razloga za prekinitev pravnega postopka.«

Vendar je Višje sodišče v Ljubljani v nekem primeru (ko ni šlo za stečaj glavnega dolžnika) zavrnilo predlog za prekinitev postopka proti poroku, češ da obveznost glavnega dolžnika ni predhodno vprašanje, ker se je toženec s poroštenimi pogodbami proti tožnici zavezal kot porok in plačnik (solidarni porok), kar pomeni, da ima tožnica pravico izpolnitev nastale obveznosti uveljavljati bodisi od glavnega dolžnika ali od njega (ali pa od obeh skupaj).²⁶

Menim, da porok na splošno ne bi smel biti vezan na izid postopka med upnikom in glavnim dolžnikom (na primer ne glede veljavnosti oziroma obstoja dolga ne glede /delnega/ plačila, kar je dejstvo), in sicer zato, ker ni dolžan nositi bremena morebitnega slabega pravedanja, na primer pasivnosti glavnega dolžnika, da torej ne more biti absolutno vezan na morebitni neugoden rezultat druge pravde, v kateri sploh ne sodeluje.²⁷

Poseben primer predhodnih vprašanj so (še) nepriznane tuje sodne odločbe. Uveljavila se je dokaj enotna praksa, da v primeru, če o priznanju tuje sodne odločbe ni bil izdan poseben sklep, lahko vsako sodišče odloča o priznanju te odločbe kot o predhodnem vprašanju, vendar z učinkom le za tisti postopek, pri čemer se tudi v takšnem primeru sodišče omeji le na preizkus obstoja pogojev za priznanje tuje sodne odločbe (94. do 107. člen ZMZPP).²⁸

4. Drugačna rešitev predhodnega vprašanja kot obnovitveni razlog

Ker ima po drugem odstavku 13. člena ZPP rešitev predhodnega vprašanja učinek samo v pravdi, v kateri je bilo vprašanje rešeno, in glede na to, da zavezuje le izrek sodne odločbe,²⁹ sodišče v primeru, ko bo kasneje samostojno reševalo predhodno vprašanje bodisi kot glavno vprašanje bodisi spet kot predhodno vprašanje, v tem drugem postopku na odločitev o predhodnem vprašanju iz prvega postopka ne bo vezano. Rešitev predhodnega vprašanja solastniškega deleža na stanovanju v postopku po tožbi za plačevanje uporabnine na primer nima pravnih učinkov v posebni pravdi zaradi ugotovitve solastniških deležev na tem stanovanju.³⁰

Zato se zastavlja vprašanje, ali je lahko drugačna rešitev predhodnega vprašanja kot glavnega vprašanja v kasnejšem postopku obnovitveni razlog. Strinjam se z že izraženimi kritikami sta-

²⁶ VSL II Cp 356/2012: »[...] Zato pritožbene navedbe (skupaj s predlogom po prekinitvi postopka, ker naj bi šlo za predhodno vprašanje), češ da bi bilo moč zoper njega terjatev uveljavljati šele po tistem, ko bi bila ta pravnomočno ugotovljena zoper glavnega dolžnika, to je družbo P., d. o. o., niso utemeljene.«

²⁷ Tako o učinkih vezanosti sodbe na osebo, ki v postopku ni bila stranka, tudi Galič v Galič A., Ustavno civilno procesno pravo, GV Založba, Ljubljana, 2004, str. 215–217 in 259.

²⁸ Glej na primer VSS v zadevi II Ips 678/2009, VSL I Cp 3456/2011, enako IV Cp 3128/2013, I Cp 2622/2015 in I Ip 5166/2013, drugače le VSL I Cpg 829/2001.

²⁹ T. i. objektivne meje vezanosti, glej. V. Rijavec, prav tam, str. 130, tako tudi VS RS v zadevi II Ips 465/2005.

³⁰ VSS II Ips 129/2005.

lišč, da to (*de lege lata*) je obnovitveni razlog,³¹ in menim, da v 394. členu ZPP za to ni podlage; ne gre za razlog ne po 8. (naknadna pridobitev prej izdane odločbe), ne po 9. (kasnejša odprava, sprememba oziroma razveljavitev odločbe, na katero se sodba opira) in ne po 10. točki (nova dejstva in novi dokazi). Predmet diskusije bi morda bila obnova po 10. točki,³² ker je predhodno vprašanje (prejudicialno razmerje) del dejanske podlage sodne odločbe. Vendar je v teoriji enotno zastopano stališče, da je predhodno vprašanje pravno, ne dejansko vprašanje.³³ Drugačno kasnejšo rešitev predhodnega vprašanja kot matičnega vprašanja je kot obnovitveni razlog zavrnilo tudi Vrhovno sodišče.³⁴

Navajajo se argumenti za in proti ureditvi, da bi drugačna rešitev predhodnega vprašanja kot glavnega vprašanja v kasnejšem postopku lahko predstavljala obnovitveni razlog.³⁵ Različne odločitve, če kasneje drugače rešeno predhodno vprašanje ni obnovitveni razlog, naj bi zbujele nezaupanje v sodstvo. Sama menim, da je naša sedanja ureditev, ki takega obnovitvenega razloga ne predvideva, ustrezna. Čeprav odločitev o predhodnem vprašanju ni izražena v izreku sodne odločbe, in torej nima neposrednih učinkov pravnomočnosti, je o njem sodišče že odločilo. Če bi bil to obnovitveni razlog, bi stranka poleg vseh sredstev, ki jih ima (oziroma jih je imela) na voljo, lahko poskusila še s tem, kar bi vodilo do nepotrebne, celo fravdulozne multiplikacije postopkov. Menim, da tudi z vidika zaupanja v pravo (sodstvo) to ne bi bilo spodbudno. Čeprav odločitve o predhodnem vprašanju ni v izreku, ni videti razloga, zakaj bi bolj oziroma več »veljala« kasnejša odločitev tega istega vprašanja kot matičnega. Ni mogoče namreč predpostavljati, da je o vprašanju, če je o njem odločeno »le« kot o predhodnem, odločeno kaj manj skrbno oziroma zanesljivo (pravilno in zakonito).

5. Intervencijski učinek

Vežanost na odločitev v pravdi med dvema drugima je izjema, ki jo lahko zagotovi intervencijski učinek. Sodišče je v kasnejšem sporu zoper stranskega intervenienta vezano na presojo celotnega dejanskega in pravnega stanja iz prvega spora. Najpogostejše so te situacije v regresnih pravnih, kjer se toženi zavarovalnici pridruži (ali pa ne) odgovorna oseba. Sodišča v

³¹ Kukovec P., Drugačna rešitev predhodnega vprašanja v glavnem postopku kot obnovitveni razlog?, Pravna praksa, 2010, ki kritizira V. Rijavec, prav tam, str. 135.

³² Ne pa po 9. točki, kot trdi Rijavec, prav tam.

³³ Triva S. in Dika M.: Građansko parnično procesno pravo, sedma, spremenjena in dopolnjena izdaja, Narodne novine, d. d., Zagreb 2004, str. 75, na kar se sklicuje tudi Rijavec, str. 122.

³⁴ II Ips 678/2009, več Kukovec, prav tam.

³⁵ Fasching H. W.: Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 4. Band/1. Teilband, Dunaj 2005, str. 916-953, Triva S. in Dika M.: Građansko parnično procesno pravo, sedma, spremenjena in dopolnjena izdaja, Narodne novine d. d., Zagreb 2004, str. 754.

takih primerih enotno zavračajo trditve toženca, ki je bil prej intervenient, da glavni (prejšnji) spor ni prav odločen (na primer glede sokrivde ali višine škode), češ da se intervencijski učinek nanaša na pravilnost sodbe, to je na pravilnost dejanskih in pravnih ugotovitev, na premiso minor sodniškega sklepanja.³⁶

Problematično pa je, ali to velja tudi v primeru, če je bila v pravdi, kjer je na eni strani interveniral stranski intervenient, sklenjena sodna poravnava; ali je torej intervenient tožene stranke res zavezan plačati znesek, za katerega se je ta poravnala. Sodišča so v dveh takšnih (dokaj kompleksnih) primerih odgovorila pritrdilno.

Oškodovanci so vložili odškodninske tožbene zahtevke zoper tožnico kot odgovorno zavarovalnico na podlagi sklenjenega obveznega avtomobilskega zavarovanja toženca, v vseh teh pravnih je tožnica (tedaj kot toženka) prerekala tako temelj kot višino, tudi z uveljavljanjem soprispevka oškodovancev. V vseh pravnih je bil toženec povabljen na strani tožnice (tedaj toženke) kot stranski intervenient, vendar je intervencijo odklonil. Zaradi nastopa intervencijskega učinka je po mnenju sodišča toženec izgubil ugovore, da se je tožnica v prejšnjih pravnih slabo pravdala tako, da je odločitev zanj dejansko in pravno neugodna. Toženec je imel namreč možnost, da bi lahko v korist stranke opravljal procesna dejanja, saj je smisel intervencije v tem, da intervenient pomaga stranki glede razčiščevanja dejanskega stanja in obravnavanja pravnih vprašanj, kar naj bi po mnenju sodišča veljalo tako za sklenjene sodne kot tudi za izvensodni poravnavi v navedenih pravnih zadevah med tožnico in oškodovanci. Očitke, da so bile sklenjene poravnave stvar pogajanja tožnice in oškodovancev in da dejansko stanje ni bilo ugotovljeno, je sodišče zavrnilo kot neutemeljene, češ da je imel toženec možnost v pravnih sodelovati, in sicer tudi pri pogajanjih med tožnico in oškodovanci. Posledično je bil zavrnen toženčev ugovor, da je oškodovanec sokriv za nesrečo.³⁷

V drugem primeru je šlo za regresno tožbo delodajalca proti delavcu po tretjem odstavku 147. člena OZ,³⁸ pri čemer se je toženi delodajalec pred tem v pravdi z oškodovancem sodno poravnal. Sodišče je v regresni pravdi izreklo, da je delavec na to poravnavo vezan, češ da ni sporno, da je bil o pravdi, ki je tekla med najemodajalko (oškodovanko) in tožečo stranko (delodajalcem), obveščen, torej je imel vse možnosti, da bi lahko v korist tožene stranke opravljal procesna dejanja. Tožencu je odreklo uveljavljanje ugovorov, ki se nanašajo na obstoj škode in višino zahtevka, četudi je bila sklenjena sodna poravnava, češ da je imel možnost sodelovanja v pogajanjih pri sklenitvi sodne poravnave.³⁹

³⁶ Na primer VSL Cpg 1405/1993, 1370/1993 in mnoge druge.

³⁷ VSC 52/2008.

³⁸ »Kdor je oškodovancu povrnil škodo, ki jo je povzročil delavec namenoma ali iz hude malomarnosti, ima pravico zahtevati od delavca povrnitev plačanega zneska.«

³⁹ VSL I Cp 2096/2015.

Menim, da v primeru, če je odgovorna oseba v prvi pravdi (na primer proti zavarovalnici ali proti delodajalcu) sodelovala in nasprotovala sklenitvi poravnave, na tako poravnavo ne more biti vezana. Če pa je stransko intervencijo zavrnila, ne more naknadno uveljaviti hipoteze, da bi v poravnavo ne privolila: Imela je možnost nasprotovati, pa tega ni izkoristila, zato je na tak izid vezana.

6. Dejanska povezanost

Veliko je primerov, ko ni nobene podlage za medsebojno vezanost na dejanske ali pravne zaključke oziroma sploh na odločitev, ko gre za več različnih postopkov z različnimi zahtevki med istimi strankami ali med različnimi strankami, pa so v vseh pravno pomembna oziroma odločilna nekatera ista dejstva. Tipični so primeri, ko več oškodovancev iz istega škodnega dogodka uveljavlja odškodnino zoper odgovorno osebo v ločenih postopkih, enako tudi, če gre za ločene postopke proti zavarovalnici in odgovorni osebi,⁴⁰ pa ni intervencijskega učinka. Če solidarni dolžniki niso skupaj toženi, na primer če oškodovanec v različnih pravnih ista škodo terjata od več oseb, ki so jo skupaj povzročile, lahko sodišče prejšnjo pravnomočno sodbo (v ugodilnem, obsodilnem delu) *upoštevata* v izreku sodbe tako, da zapiše, da je obveznost aktualnega toženca solidarna z obveznostjo »že obsojenega« toženca po tisti pravnomočni sodbi.⁴¹ Na ta način se prepreči, da bi upnik prejel (izvršilnih naslovov za) več kot znaša njegova terjatev.

Zgolj dejanska (po)vezanost je podana tudi v primeru, ko je isti dogodek dejanska podlaga za motenjski spor, negatorno tožbo in/ali odškodnino.⁴² V teh primerih ni pravne vezanosti, dejanska pa je le v toliko, v kolikor je prepričljiva dokazna ocena v postopku, ki se je končal prej, in v kolikor je prepričljiva argumentacija o posameznih pravnih zaključkih.⁴³ Seveda pa je to odvisno predvsem od identičnosti trditvene in dokazne ponudbe strank.

Zanimiv primer dejanske povezanosti je vprašanje, koliko (če sploh) bo upnikova terjatev poplačana v stečajnem postopku, če medtem ko stečajni postopek teče, uveljavlja od tretje osebe škodo (v višini te terjatve), češ da zaradi njenega protipravnega ravnanja v stečaju (iz različnih razlogov) ne bo poplačan.

V dveh primerih je sodišče obravnavalo tožbo, ko zaradi zatrjevane napake tožene stranke upnik ni mogel uveljaviti svoje ločitvene pravice v stečajnem postopku, in od tožene stranke

⁴⁰ Glej Jurak Godec M., Pravnomočnost in vezanost na vsebino predhodne odločbe pri zavarovanju odgovornosti, Podjetje in delo, 2004.

⁴¹ Na primer VSM I Cp 1501/2006, VSL II Cp 3411/2006 (VSS II Ips 848/2006), II Cp3521/2015, in druge.

⁴² Na primer VSL I Cp 6637/2006.

⁴³ Glej Jurak Godec M., prav tam.

zahteva kot škodo plačilo terjatve oziroma razliko med polnim in zmanjšanim poplačilom. Pritožbeno sodišče je v obeh primerih ugotovilo, da bo vprašanje škode znano šele ob koncu stečajnega postopka, da pa ne gre za predhodno vprašanje in da zato ni razloga za prekinitev pravnega postopka do zaključka stečaja, pač pa da gre za prenapljeno, v pogledu (višine) škode nesklepčno tožbo; odškodninski zahtevk tožeče stranke proti toženi bo nastal takrat, ko se bo (če se bo) ugotovilo, da v stečajnem postopku ni bila v celoti poplačana. To pa se bo (če se bo) zgodilo šele po popolni razdelitvi stečajne mase.⁴⁴

Poseben primer je vezanost na ugotovljena dejstva, na primer v pravdi za zvišanje oziroma znižanje preživnine, ki je bila že enkrat določena s sodno odločbo, in sicer na predhodno ugotovljene potrebe preživninskega upravičenca in zmožnosti preživninskega zavezanca, kar sta parametra za določitev zneska preživnine,⁴⁵ pa o njiju ni pravnomočne odločitve v izreku odločbe, je le v obrazložitvi. Podlaga za spremembo določene preživnine so namreč ravno te spremenjene okoliščine, glede na čas njene prve določitve.⁴⁶ Podobno velja za spremembo odškodnine v obliki rente.⁴⁷

7. *Venire contra factum proprium*

Skladnost odločitev med istimi strankami lahko pomaga zagotoviti oziroma uresničiti načelo, po katerem se nihče ne sme sklicevati na to, da so njegova prejšnja ravnanja brez pomena. Stranka s sklicevanjem na to, da njeno preteklo ravnanje, ki nasprotuje njenim trenutnim prizadevanjem, ni bilo pravno pomembno, ne more (ne sme) uspeti. Nihče si ne sme privoščiti, da bi »začel znova«, kot da bi se do določenega trenutka ne zgodilo nič, saj je to očitna zloraba pravic.⁴⁸

Preprečevanje takšne zlorabe pravic je v pravdi pogosto dokaj težavno.⁴⁹ Tipičen primer nasprotujočega si ravnanja je zaslediti v postopku zaradi ugotovitve deležev na skupnem premoženju bivših zakoncev glede na njihova prejšnja navajanja v postopku, v katerem se je odločalo o preživnini za skupne mladoletne otroke razvezanih zakoncev.⁵⁰ Preživninski zavezanec si je v prvem postopku prizadeval zatrdati in dokazati čim nižje lastne dohodke oziroma premo-

⁴⁴ VSL I Cpg 882/2011, Cp 3087/2015.

⁴⁵ 129. čl. Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR).

⁴⁶ 132. čl. ZZZDR.

⁴⁷ 175. čl. OZ: »Sodišče lahko na zahtevo oškodovanca za naprej poveča rento, lahko pa jo na zahtevo oškodovalca zmanjša ali odpravi, če se pomembneje spremenijo okoliščine, ki jih je imelo pred očmi ob izdaji prejšnje odločbe.«

⁴⁸ Kranjc J., Latinski pravni reki, Cankarjeva založba, Ljubljana 1994, str. 254.

⁴⁹ Več v Zobec J., Zloraba procesnih pravic, Podjetje in delo, 2009, št. 6–7, str. 1369–1383.

⁵⁰ Omenjeno na primer v odločbi VSL I Cp 611/2014.

ženjske zmožnosti, v pravdi za ugotovitev deleža na skupnem premoženju pa ravno nasprotno. Skozi prepoved zlorabe pravic lahko dosežemo dejansko vezanost na posamezna pravno pomembna dejstva, ki so bila med istima strankama zatrjevana oziroma ugotovljena v nekem drugem postopku. Vprašanje je, ali je to ustrezno in ali lahko stranki v kasnejši pravdi na tej podlagi odrečemo (ponovno) dokazovanje pravno pomembnih dejstev. Morda bi bilo ustrežnejše, če bi lahko kvečjemu druga stranka dosegla obnovo prejšnjega postopka (za plačevanje preživnine), ker so se izkazala nova dejstva oziroma je prišla do novih dokazov.

Kadar gre za materialnopravna vprašanja, argument neučinkovanja kasnejšega nasprotujočega si ravnanja pogosto (tudi) ne bo zadosten. Tožnica je denimo vložila proti tožencem kot lastnikom (neuspešno) tožbo za sklenitev najemne pogodbe za neko stanovanje, v kasnejši tožbi istih tožencev kot tožnikov za izpraznitev stanovanja pa jim toženka (v prejšnji pravdi tožnica) odreka aktivno legitimacijo. Argument *venire contra factum proprium* ne odgovarja na materialnopravno vprašanje, ali so tožniki lastniki ali ne; tega je treba pravilno rešiti ne glede na različna oziroma celo nasprotujoča si stališča strank.⁵¹

Podobno nezadosten se ta argument izkaže na primer v postopku po tožbi cesionarja proti cesusu, ko ta ugovarja veljavnosti cesije, v pravdi cedenta proti njemu pa ugovarja aktivni legitimaciji, češ da je terjatev cedirana.⁵²

Zanimiv primer je odnos med zahtevo stranke za razvezo pogodbe in zahtevo za njeno izpolnitev. Vrhovno sodišče je, sklicujoč se na del teorije,⁵³ izreklo, da z uveljavljanjem razveznega upravičenja upnik izgubi izpolnitveni zahtevek, nasprotno pa ne velja; da po naravi stvari upnik izpolnitvenega zahtevka nima več potem, ko uveljavi razvezno upravičenje, ker zaradi oblikovalnega učinka izjave o razdrtju pogodbe tak zahtevek nima več podlage, da pa zakon ne daje nobene podlage za sklep, da upnik z uveljavitvijo izpolnitvenega zahtevka izgubi razvezno upravičenje.⁵⁴ Materialnopravno izhodišče je sicer jasno. Pravica razdreti pogodbo je ena od dveh možnosti, ki ju ima upnik na razpolago v primeru neizpolnitve dvostranske pogodbe (124. člen ZOR). Upnik ima v primeru neizpolnitve pravico izbire: bodisi zahteva izpolnitev pogodbe bodisi (ob predpostavkah, določenih v nadaljnjih določbah ZOR) izjavi, da razdira pogodbo. Bistvena vsebina 124. člena ZOR je v tem, da o izbiri sankcije odloča pogodbi zvesta stranka glede na svoje interese (vsebinsko enaka določba 103. člena OZ). Upnik sme zahtevati izpolnitev pogodbe, po določenem času pa namesto tega uveljaviti razvezno upravičenje. Vrhovno sodišče je v tem primeru menilo, da tek pravde za izpolnitev pogodbe ne more biti ovira za spremembo izbire, le da bo pravno učinkovita uveljavitev razveznega

⁵¹ VSL II Cp 3459/2014.

⁵² II Cp 33/2016

⁵³ Juhart, v: Juhart M., Plavšak N., prav tam, str. 564

⁵⁴ VSS II Ips 232/2010.

upravičenja pomenila prenehanje materialnopravne podlage za utemeljenost izpolnitvenega zahtevka.⁵⁵ Menim, da gre vendarle za nasprotujoče si prizadevanje, ki bi ga bilo treba preprečiti, in sicer vsaj tako, da sprememba izbire takoj učinkuje na prejšnje ravnanje (v tem primeru na izpolnitveni zahtevek).

8. Sklep

Čeprav se morda zdi, da je medsebojna vezanost na odločbe sodišč v civilnih zadevah nujna in pogojuje zaupanje v sistem sojenja oziroma je odsev težnje po predvidljivosti sodnih odločb, je to v bistvu izjema, osredotočena na predhodna vprašanja in na intervencijski učinek. Ta vezanost je praviloma pogojena s tem, da se je imela stranka, ki naj jo neka odločitev veže, v postopku sprejemanja te odločitve možnosti izreči oziroma v postopku sodelovati. Pogoste so sicer situacije, ko je vezanost le navidezna, ker gre le za identična odločilna dejanska stanja, kjer pa je vpliv pravnomočne odločitve ali dejanske ugotovitve le tolikšen, kolikor je ta prepričljivo argumentirana, upoštevajoč morebitno različno trditveno in dokazno ponudbo. Nujnost enotne odločitve (vezanost) lahko terjata materialnopravna narava razmerja, a jo je včasih procesno težko zagotoviti. Nasprotujoča si ravnanja iste stranke v več različnih postopkih pa se lahko preprečijo prek instituta prepovedi zlorabe pravic.

Literatura

- Bobek M. (ur.): *Central European Judges Under the European Influence*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2015.
- Cigoj S.: *Obligacijska razmerja, Zakon o obligacijskih razmerjih s komentarjem*, Uradni list SRS, Ljubljana, 1978.
- Fasching H. W.: *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen*, 4. Band/1. Teilband, Dunaj 2005.
- Galič A.: *Ustavno civilno procesno pravo, GV Založba*, Ljubljana, 2004.
- Galič A.: *Argument precedensa ali stališče ustavnega sodišča RS o prepovedi samovoljnega odstopa od sodne prakse*, v *Revus*, revija za evropsko ustavnost, let.1, št. 1.
- Juhart M. in Plavšak N. (ur.): *Obligacijski zakonik, zakon s komentarjem*, 2. knjiga, GV Založba, Ljubljana 2003.
- Jurak Godec M.: *Pravnomočnost in vezanost na vsebino predhodne odločbe pri zavarovanju odgovornosti*, Podjetje in delo, 2004.

⁵⁵ Drugače Cigoj v, *Obligacijska razmerja, Zakon o obligacijskih razmerjih s komentarjem*, Uradni list SRS, Ljubljana, 1978, str. 122, ki meni, da upnik nima pravice izbire, dokler teče pravdni postopek, v katerem zahteva izpolnitev, vendar za tako stališče ne navede posebnih argumentov.

- Kukovec P.: Drugačna rešitev predhodnega vprašanja v glavnem postopku kot obnovitveni razlog?, Pravna praksa, 2010.
- Poznić B.: Komentar Zakona o parničnom postopku, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009.
- Triva S. in Dika M.: Građansko parnično procesno pravo, sedma spremenjena in dopolnjena izdaja, Narodne novine, d. d., Zagreb 2004.
- Ude L. in Galič A. (ur.): Pravdni postopek: zakon s komentarjem, Uradni list RS in GV Založba, Ljubljana 2005, 2006.
- Ude L.: Civilno procesno pravo. Uradni list RS, Ljubljana 2002.
- Zobec J.: Zloraba procesnih pravic, Podjetje in delo, 2009, št. 6–7.